

Zdeněk Kratochvíl: **Předsokratice klasické doby**

(verze 26. 1. 2015)

Kurz na FF UK v letním semestru roku 2014 / 2015

Úterý od 15:50 v místnosti 217, nám. Jana Palacha, dvouhodinovka

Anotace:

Základní problémy pozdní předsokratovské filosofie v kontextu ostatních myšlenkových proudů raně klasické doby (verismus výtvarného umění, tragédie, přírodověda, hnutí sofistů). Tedy od nejstarších textově doložených pythagorejců a Parmenida, přes Empedoklea, Anaxagoru a lékaře, po atomisty a sofisty. Výklad se pokusí vyvarovat anachronismů, například respektem k žánru a důrazem na původní pojmosloví, nicméně musí diskutovat také pozdější školní tradici. Sumu takovéto tradice představuje faktograficky bohatá kniha pánů Kirka, Ravena a Schofielda, se kterou budeme občas polemizovat.

Atestace:

Zkouška na konci semestru na základě přednášek a domluveného rozsahu literatury. Hodnocení nebude závislé na názorové blízkosti, ale na znalosti pramenů.

Základní literatura: (další je zvlášť)

Karel Svoboda: *Zlomky předsokratovských myslitelů*, Praha 1962.

Kirk, Raven, Schofield: *Předsókratovští filosofové*. Praha: OIKYMENH 2004, str. 277 až 580.

Díogenés Laertios: *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. Pelhřimov 1995².

Z. Kratochvíl: *Anaxagorás*. Mervart 2014

Hynek Bartoš: *Očima lékaře*. Mervart 2006, str. 106 až 261.

<http://www.fysis.cz/presokratice/vstup/3DK.htm>

Podrobný sylabus:

1) Předsokratice klasické doby = filosofičtí autoři před Platónem.

Geopolitické souvislosti: Velké Řecko (jižní Itálie, Sicílie), vzestup Athén, pokles Iónie.

Otázky chronologie, zachování, žánru, interpretace. Historické a výtvarné paralely.

Náboženské novinky: očistná hnutí („orfici“), reinkarnace; „ateisté“.

Proměny pochopení jazyka: laicizace (opouštění inspirace v poezii ve prospěch autorských práv, dialog u sofistů); naopak důvěra v jazyk u eleatů; pokračuje také tradice naučné prózy iónského stylu.

Edice pramenů. Výkladová literatura antická a novodobá: Platón, Aristotelés, novoplatonici, Kléméns z Alexandrie, Heidegger...

2) Pýthagorejci a orfici

Očistná náboženská hnutí. Orfické památky a jejich napodobeniny a falza.

Pýthagorás, „muž boží“, nejspíš nepsal, dost nespolehlivá tradice o spolehlivě reálné a velice vlivné postavě. Pýthagorejská společnost v -6. a -5. století. Pýthagorejské památky a jejich tradice, napodobeniny a falza, např. problémy lamblichova *Katalogu pýthagorejců*.

Systematizace protikladů? *Peras a apeiron*. Číslo. Harmonie.

3) Parmenidés

Problémy datace a typologie. Muž boží? Souvislosti s Xenofanem? Tradiční fyzika blízká starší iónské, ale bez „ontologické“ role, jsou to „domněnky“, pouze „podobné pravdě“.

Části značně nepoetické básně: epické *prooimion*, (údajná) ontologie s předpoklady logiky, fyzika s kosmologií.

Typy výkladů podle koncentrace na tu či onu část básně, vedou ontologické interpretace.

Extrémní důvěra v jazyk. Možnost výkladu z tohoto hlediska?

4) Zénón z Eleje, Melissos a problémy myšlení po eleatech

Aporie. Problém statické „jsoucnosti“ a proměnlivé přirozenosti. Problém (paradoxy) kontinua.

Otevírá se potíž s myšlením o přírodě, ale brzy také možnost prvních reduktivních poznávacích postupů: proměnlivost přírody lze vyložit „mísením“ něčeho, co samo stále trvá a nemění se. Různé verze se neliší jenom tím, co se mísí (vlastnosti či „seménka věcí“, živly, atomy), ale především tím, jaké je povahy ono mísení.

5) Empedoklés

Čtyři živly, mísí je Láska (a Svár). Sfairios. Vznik života. Duše.

6) Anaxagorás

Vlastnosti („seménka věcí“, ovšem neomezeně dělitelná; „stejnorodé podíly“), mísí je rozum (a vír). Kosmos. Racionální astronomie.

7) Archeláos, Diogenés z Apollónie, Papyrus Derveni

Archeláos: astronomie, údajná souvislost se Sókratem.

Diogenés z Apollónie: lékař, role mysli („myšlení“).

Alegorická exegeze: Métrodóros z Lampsaku, exegeze v *Papyru Derveni*.

8) Atomisté

Leukippos, Démokritos. Další ze stylů reduktivního výkladu přírody, neměnné atomy dávají vznik proměnám přírody změnami svých vzájemných konfigurací (třemi způsoby).

„Vlastnosti“ atomů a s nimi spojené paradoxy.

Dědictví starého atomismu: Epikúros, Lucretius.

Analogie v pýthagorejském atomismu (Ekfantos až Tímaios)?

9) Věda a umění v kontextu vznikající filosofie

Lékaři: Alkmaión, Hippón, Hippokratés.

Matematik: Theodóros z Kyrény.

Pýthagorejští (?) astronomové: Oinopidés, Hiketás (?).

Historici: Hérodotos, Thúkydidés.

Teorie společnosti: Dámón z Athén.

Teorie výtvarného umění: Polykleitos.

Stará komedie: Epicharmos.

Klasická tragédie: Aischylos, Sofoklés, Eurípidés.

10) Pýthagorejci, učitelé Platóna

Filoláos, Archytás.

11) Sofisté

Kosmopolitní hnutí nového typu učitelů.

Zvláštní kombinace: obrat k věcem lidským, ale ještě bez teleologie; důvěra v moc jazyka, dokonce zcela laicizovaného.

„Humanitní vědy“, ale někdy také zajímavá verze geometrie (Antifón).

Příklady: Gorgiás, Prótagorás, Antifón, Diagorás.

Podobnost mezi Sókratem a sofisty: obrat k věcem lidským, dialog, dialektika.

Rozdíly mezi Sókratem a sofisty: teleologie (u Xenofóna), neúspěšnost (u Platóna).

Antifontův cynismus i zajímavá geometrie.